

requirements of modern world trends in education and is considered a topical problem of social development, which concerns the formation of a world of values and spiritual needs of the individual. Various approaches to substantiating tools and processes that can be used to improve the quality of musical education and increase the competitiveness of graduates in the labor market are analyzed. It is emphasized that the current state of the labor market in the musical sphere is characterized by high competition and a variety of opportunities, which in turn contributes to the growth of demand for musical art specialists in conditions of high competition and, unfortunately, unstable incomes. It is these factors that determine the quality of education, the availability of educational programs and opportunities for applicants and graduates in further professional activities. It is emphasized that the current state of higher music education is characterized by the growth of distance learning, which affects the decline in its quality due to the difficulty of fully realizing the possibility of individualizing the approach to each applicant, since state funding for higher education is significantly reduced without taking into account the specifics of the regulatory and legal regulation of the training of specialists in musical art, which necessitates the delineation of clear prospects for the development of high-quality musical education that meets the requirements of modernization and the needs of society. It is stated that the high-quality functioning of the music education system also depends on the extent to which each art specialist actively involves students in musical creativity, mastering the achievements of musical art through a harmonious combination of the use of traditional methods and the introduction of modern innovative technologies of musical education.

Key words: professional training, music education, musical art, higher musical education, quality of education, musical art specialist.

УДК 378.016:78

Роман Філяк

Мукачівський державний університет

ORCID ID 0009-0007-3131-2655

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/252-261

ЗМІСТОВІ ЗАСАДИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розкрито особливості змістових засад мистецької освіти в Україні. Акцентовано, що зміст мистецької освіти передбачає різні напрями художнього розвитку учнівської молоді та студентства. Розкрито значення, характерного для мистецької освіти, широкого кола охоплення різних галузей мистецтва, що в свою чергу створює сприятливі обставини, уможливорює впровадження поліпарадигмальних підходів, які передбачають полівимірність, міждисциплінарність, готовність майбутніх фахівців до засвоєння і виконання в майбутньому широкого спектру різновидів діяльності, синтез знань з різних наукових галузей.

Констатовано, що ключовою ідеєю сучасного змісту загальної мистецької освіти в закладах загальної середньої освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості, що забезпечується органічною взаємодією різних видів мистецтва і координацією знань, умінь та уявлень. Набуті знання та вміння важливі для формування у свідомості учнів цілісного, поліхудожнього та полікультурного образу світу. Висвітлено, що теоретичне осмислення закономірного характеру взаємозв'язку освіти й культури, їх ізоморфної тотожності дозволяє висунути припущення про перспективність і

продуктивність використання культурологічної парадигми як концептуальної основи модернізації змісту вищої мистецької освіти.

Доведено, що стратегічною метою змісту мистецької освіти стає особистісна унікальність, як концентроване вираження людської сутності, тобто індивідуальність, яка усвідомлює і практично реалізує свій професійно-особистісний потенціал у різних видах і галузях соціокультурної й мистецької практики. Наголошено, що сучасна мистецька освіта є вагомою складовою гармонійного духовного розвитку кожної особистості, а її рівень – визначальним для підвищення культурного потенціалу всього суспільства, саме тому актуальними залишаються питання усвідомлення змістових засад та пріоритетних тенденцій мистецької освіти, збагачення сучасних практик передачі досвіду й збереження культурно-мистецьких надбань.

Ключові слова: мистецьке навчання, мистецькі школи, культурно-освітня діяльність, початкова мистецька освіта, професійні мистецькі школи, мистецька освіта України.

Постановка проблеми. У сучасних умовах особлива роль в українському суспільстві надається підготовці мистецької еліти в системі професійної мистецької освіти. Саме ця інституалізована система належить до специфічної освітньої галузі, в якій синергетично поєднані процеси формування світогляду, духовності та культури людини, а також самоорганізації та навчально-творчої діяльності.

Навички, цінності та поведінка, які пропагує мистецька освіта, є як ніколи першорядними. Такі компетенції як: креативність, співпраця та творче розв'язання проблем – розвивають стійкість, виховують сприйняття культурного різноманіття та свободу вираження поглядів, а також розвивають навички інновацій та критичного мислення. Як вектор діалогу у найвищому розумінні, мистецтво пришвидшує соціальну інтеграцію та толерантність у мультикультурному середовищі.

Практика мистецької освіти відзначається формуванням системи, яка функціонує в інтеграційному колі мистецьких шкіл і має особливості на рівні мета-шкіл, що виявляються в їх внутрішній організації, підтриманій управлінськими структурами.

Аналіз актуальних досліджень. Вагомі чинники розвитку й функціонування мистецької освіти в Україні схарактеризовано у працях дослідників: Ж. Денисюк, А. Козир, О. Комаровської, Г. Ніколаї, О. Овчарук, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ребрової та ін.

Досліджуючи мистецьку освіту в умовах глобалізації та культурних трансформацій сучасності Ж. Денисюк наголошує, що глобалізація призвела до появи нових мистецьких течій, стилів, розвитку нових технологій, поширення знань і навичок мистецької освіти. Ці зміни потребують адаптації мистецької освіти до нових реалій

сучасного світу. Процеси глобалізації та культурних трансформацій сучасності мають і негативний вплив на мистецьку освіту, що може призвести до нівелювання традицій та практик минулого. Проте, підкреслює авторка, з іншого боку, ці самі трансформації можуть стати стимулом для розвитку та модернізації мистецької освіти. На її думку, розвиток мистецької освіти є надзвичайно важливим у контексті глобалізації та культурних трансформацій, які можуть вплинути на збереження культурних традицій. Крім того, мистецька освіта є важливим елементом формування та розвитку особистості, розвитку творчого мислення, сприяючи розвитку культурних індустрій та креативної економіки (Денисюк, 2023).

Новітні тенденції розвитку мистецької освіти зумовлюються проникненням інтеграційних процесів на всі її рівні. Саме тому, ідея загальноєвропейської інтеграції у сфері мистецької освіти втілюється, передусім, у її стандартизації, що базується на компетентнісному підході. Інтеграція різних ступенів освіти в часових координатах породжує такі явища, як неперервна освіта, навчання впродовж усього життя, освіта дорослих. Зміцнення міждисциплінарних зв'язків між предметами художньо-естетичного циклу спричиняє їх об'єднання в межах нової освітньої галузі – мистецької освіти. Інтеграція музичних культур зумовлює розвиток інтеркультурної музичної педагогіки, а інтернаціоналізація наукового простору активізує компаративістські розвідки, стимулює міжнародні освітні й дослідницькі проекти та приводить до значного збільшення кількості міжнародних конференцій, а також до поглиблення й розширення наукових досліджень у сфері мистецької освіти (Ніколаї, 2013).

Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць, існує об'єктивна потреба у дослідженні основних змістових засад та тенденцій мистецької освіти в сучасних умовах, у зв'язку з відсутністю їх цілісного вивчення та важливістю об'єктивного осмислення існуючого на сьогодні досвіду у даній сфері.

Мета статті – обґрунтувати основні особливості змістових засад мистецької освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи специфіку змістових засад мистецької освіти, перш за все необхідно підкреслити, що сучасні інноваційні культурно-освітні моделі ґрунтуються на гуманістичних принципах, що обумовлює ефективність формування творчого потенціалу особистості в умовах соціокультурного простору.

У сучасній фаховій мистецькій освіті науковцями виділяються та обґрунтовуються наступні завдання: стимулювання емоційного розвитку і художнього мислення, активізація творчого потенціалу через засвоєння різних видів художньої діяльності; створення умов для широкої базової освіти, що дає змогу швидко переключатися на суміжні галузі професійної діяльності; оволодіння системою поглядів, згідно з якими фахові знання спрямовуються на формування моральності, особистісної культури, ціннісної свідомості. Вирішення цих завдань потребує не просто удосконалення змісту і організації навчального процесу, а впровадження таких інновацій, які б об'єктивно відповідали новим вимогам і створювали умови для їх реалізації. Саме тому тенденції мистецької освіти окреслюють орієнтацію вищої мистецької школи на створення цілісної системи освіти, направленої на всебічне розкриття творчих здібностей особистості. Володіючи глибокими професійними знаннями, уміннями і навичками, сучасні фахівці мистецького профілю повинні розуміти основи системних наук, бачити місце своєї предметної області у світі системних і історичних закономірностей природи і суспільства, знати міжнародні стандарти і впроваджувати їх у свою діяльність. Тобто удосконалення мистецької освіти має розглядатись як соціально-історичний феномен у контексті зіставлення традиційних підходів і сучасних тенденцій, а також у вимірюванні інноваційної ролі цього феномена на рівні суспільного розвитку (Кузнецова, Шеверницька, 2017).

Мистецька освіта не лише відображає важливі зміни в суспільстві, а й постає інструментом європейської інтеграції. Її потенціал полягає не тільки у трансформації освітнього середовища, а й у формуванні надійних зв'язків між Україною і Європейським Союзом, які ґрунтуються на взаємоповазі, культурному обміні та спільному майбутньому. Європейський досвід організації сучасної культурно-мистецької освіти охоплює широкий спектр інноваційних тенденцій, спрямованих на адаптацію до вимог часу. Міждисциплінарні та STEAM-підходи розширюють можливості навчальних програм, поєднуючи науку й мистецтво. Цифровізація, впровадження новітніх технологій збагачують методики викладання, надають мистецькій освіті більшої гнучкості й доступності, хоча й породжують нові виклики щодо її якості. Принцип інклюзії змінює саму філософію освітнього процесу, який стає відкритим для всіх і чутливим до різноманітних потреб і запитів студентів. Міжнародні обміни та співпраця стали каталізатором розвитку, що стимулює обмін ідеями, ефективними практиками у масштабах всього

континенту. Для України ці тенденції становлять органічну складову руху до повноправної інтеграції у європейський освітній простір. Україна вже здійснила важливі кроки – оновила законодавство, приєдналась до міжнародних програм, започаткувала реформи в освіті й наразі продовжує долати перешкоди на цьому шляху. Європейський досвід є своєрідною дорожньою картою, дає змогу визначити пріоритети розвитку: від модернізації змісту мистецьких програм до підвищення кваліфікації педагогів і розбудови матеріальної бази навчальних закладів. Інтеграція в європейський культурно-освітній простір має важливе значення, оскільки забезпечує синергію зусиль у підготовці нового покоління фахівців. Україна, збагачуючись європейськими інноваціями, водночас здійснює свій внесок у спільну справу. Такі взаємодія і повага до своєрідності культур становлять запоруку сталого розвитку на майбутнє (Гуменюк, Панова, 2025).

У процесі дослідження окремих сфер розвитку сучасної освіти, у своїх працях І.Зязюн, Г.Сагач виокремлюють три основні тенденції:

- світову тенденцію зміни основної парадигми освіти (криза класичної моделі й системи освіти; розробка нових фундаментальних ідей у філософії й соціології освіти, у гуманітарній науці; створення експериментальних та альтернативних шкіл);

- світову тенденцію інтеграції та гуманізації освіти (поступ освіти, усіх її типів закладів у напрямі інтеграції у світову культуру – демократизація освіти; створення системи безперервної освіти; гуманітаризація освіти; комп'ютеризація освіти; вільний вибір програм навчання; виникнення на основі самостійності навчальних закладів спільнот викладачів та учнів);

- тенденцію повернення до традицій вітчизняної освіти й культури, у яких спостерігається потужна «методологія і методика», добре організована гуманітарна освіта на єдності вітчизняної та світової культур (Зязюн, Сагач, 1997).

Підкреслимо, що світова зміна парадигми освіти передбачає перехід від традиційної моделі до особистісно-орієнтованої та компетентнісної, яка фокусується на розвитку всебічно розвиненої особистості, а не просто на передачі знань. Ключові тенденції включають формування нової системи цінностей, зміну відносин між викладачем і студентом, а також орієнтацію на потреби сучасного суспільства та ринку праці.

Серед ключових змін в парадигмі сучасної освіти дослідники виокремлюють наступні:

- від знань до компетентностей – акцент зміщується з запам'ятовування фактів на розвиток навичок, таких як критичне мислення, креативність, співпраця та вміння вирішувати проблеми;

- особистісно-орієнтований підхід – освіта стає більш індивідуалізованою, враховуючи потреби, інтереси та здібності кожної дитини. Вона спрямована на всебічний розвиток особистості;

- нові відносини між суб'єктами навчального процесу – де викладач виступає як партнер у навчанні, а не як єдине джерело знань.

- випереджаючий розвиток – освітні системи намагаються випереджати потреби суспільства та ринку праці, готуючи молодь до реалій майбутнього;

- інклюзивне середовище – важливим елементом нової парадигми є створення інклюзивних освітніх умов, які забезпечують рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.

У дослідженнях О.Олексюк, спостерігаємо найбільш суттєві та важливі підходи до розгляду змістових засад мистецької освіти, мистецька освіта розглядається як багатовекторний феномен культури суспільства, що пронизує всі форми суспільної свідомості. Кожна з цих форм проявляється через певні види художньої діяльності. Освоєння їхнього соціального досвіду розвиває у майбутніх фахівців індивідуальну художню свідомість. Залежно від основних видів художньої діяльності вчена виокремлює такі моделі змісту мистецької освіти (Олексюк, 2011):

- *наукоцентована модель змісту мистецької освіти* спрямована на розвиток науково-пізнавальної та науково-дослідницької компетентностей. Ця модель посідає важливе місце в сучасній картині світу, в становленні особистості майбутнього фахівця та його успішної соціалізації. Основне джерело такої моделі – мистецтвознавча наука та педагогіка мистецтва;

- *особистісноцентована модель* акцентує увагу на комунікативній компетентності майбутнього фахівця. Відповідно, джерело змісту мистецької освіти – комунікативні практики, художня творчість та етномистецькі традиції;

- *культуроцентована модель* змісту спрямована на залучення студентів до різних видів художньої діяльності з метою

самоідентифікації особистості в культурі та формування особистого досвіду культуротворчості.

Кожна з названих моделей змісту мистецької освіти, підкреслює дослідниця, може бути реалізована в різних освітніх парадигмах, особливо в одній із найпоширеніших парадигм – гуманістичній, в якій наукоцентована, особистісноцентована і культуроцентована моделі не протиставляються, а інтегрують найцінніші ідеї розвитку сучасної мистецької освіти (Олексюк, 2011).

У працях Г.Падалки, мистецька освіта розглядається з точки зору наукової постановки проблеми «мистецтво і соціальний розвиток особистості». Вчена наголошує на важливому значенні проблеми дослідження соціальної бази мистецької освіти у зв'язку із визначенням методологічного її фундаменту, отримання знання щодо основних закономірностей дидактичних процесів в мистецтві, питань удосконалення змісту і технологій мистецького навчання. І головне, тільки розгляд мистецької освіти в контексті соціальних орієнтирів може сприяти тлумаченню розвитку дитини як цілісного процесу, як процесу забезпечення системних зв'язків мистецької освіти із реальним життям. І науковцю, і педагогу-практику слід виходити із визнання співвіднесеності людини і світу, враховувати багатоманітність ставлення дитини до світу, не ігноруючи естетичних важелів розвитку в загальній освіті і не обмежуючи це світовідношення дитини в разі спеціалізованого навчання виключно мистецтвом. Загалом, підкреслює вчена, удосконалення мистецької освіти має розглядатись не лише в контексті часткових змін і окремих методичних знахідок, а за законами зіставлення традиційних підходів і нововведень із суспільними умовами, за законами функціонування мистецької освіти як соціально-історичного феномену. Лише на такій основі можливо визначити перспективні лінії, окреслити прогностичні тенденції у розвитку мистецької освіти (Падалка, 2009).

Безумовно, функціонування системи мистецької освіти в умовах воєнного стану характеризується пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації мистецько-освітнього процесу, ефективних технологій навчання і виховання. Попри те, що повномасштабна війна докорінно змінила життя кожного в Україні, учні мистецьких освітніх закладів прагнуть і далі творчо розвиватись, опанувати нові уміння й навички. Творчий розвиток підростаючого покоління надзвичайно важливий – адже мистецтво дає змогу

висловити свої думки та переживання, психологічно розвантажитись та отримати новий досвід.

Якщо розглядати мистецьку освіту потужним чинником виховання особистості-патріота і одночасно інструментом інформаційного захисту, то важливими завданнями постає освоєння медіапростору і формування поведінки учнів у віртуальному медіа просторі: інформатизація життя як об'єктивна світова тенденція, що суттєво посилилася в Україні ще й реаліями війни, зумовила істотне збільшення частки інформації, яка здобувається особистістю з віртуального простору і активізацію наповнення вчителями віртуального освітнього простору. У перспективі це означає вивчення того, наскільки вчительство психологічно і методично підготовлено до використання цього віртуального простору і орієнтується у способах віртуальної художньої комунікації, яка є достатньо складним феноменом (Комаровська, 2022).

Висновки. Отже, сучасна мистецька освіта позначена складним періодом безпрецедентних трансформаційних змін, зумовлених технологічним прогресом, глобалізацією, міграційними процесами та геополітичними зрушеннями. Цифрові технології, міжнародна мобільність, стандартизація якості, виклики пандемії та геополітична нестабільність мають глибокий вплив на всі складові системи мистецької освіти в Україні.

Перспективи подальших досліджень. Подальшу перспективу вбачаємо у дослідженні мистецької освіти в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору, посилення конкуренції на міжнародному рівні та необхідність підготовки фахівців з мистецтва, які ефективно змінять підходи до мистецького навчання, стратегічного розвитку мистецьких закладів у процесі адаптації до нових реалій та активного реагування на світові культурно-освітні тенденції.

ЛІТЕРАТУРА

- Гуменюк, Т., Панова, Н. (2025). Інноваційні тенденції в організації сучасної мистецької освіти. *Київське музикознавство*, 3, 368–382. DOI: <https://doi.org/10.33643/kmus.2025.03.43> (Humeniuk, T., & Panova, N. (2025). Innovative trends in the organization of modern art education. *Kyiv Musicology*, 3, 368–382. <https://doi.org/10.33643/kmus.2025.03.43>)
- Денисюк, Ж. З. (2023). Мистецька освіта в умовах глобалізації та культурних трансформацій сучасності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*, 1, 23–28. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2023.277628> (Denysiyuk, Zh. (2023). Art Education in the Conditions of Globalisation and Cultural Transformations of

- Modern Times. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 23–28 <https://doi.org/10.32461/2226-3209.1.2023.277628>.
- Зязюн, І. А., Сагач, Г. М. (1997). Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів. К.: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу. 302 с. (Ziaziun, I. A., & Sahach, H. M. (1997). The beauty of pedagogical action: a textbook for teachers, graduate students, and students. Kiev. 302 p.).
- Козир, А. (2016). Основні тенденції розвитку мистецької освіти на сучасному етапі. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : зб. наук. пр., 3, 25–37 (Kozyr, A. (2016). Main trends in the development of art education at the present stage. *Teacher professionalism: theoretical and methodological aspects*, 3, 25–37).
- Комаровська, О. (2022). Реалії сучасної мистецької освіти (за результатами опитування педагогічної спільноти). *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 26, 179–189 (Komarovska, O. (2022). The realities of modern art education (based on the results of a survey of the pedagogical community). *Theoretical and methodological problems of raising children and students*, 26, 179–189).
- Кузнецова, В. М., Шеверницька, Н. М. (2017). Сучасні тенденції мистецької освіти. *Мистецька освіта*, 3, 15–19 (Kuznetsova, V. M., Shevernytska, N. M. (2017). Modern trends in art education. *Art education*, 3, 15–19).
- Ніколаї, Г. Ю. (2013). Методологічні пошуки у сфері мистецької освіти. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1.1, 3–17 (Nikolai, G. Yu. (2013). Methodological searches in the field of art education. *Current issues of art education and upbringing*, 1.1, 3–17).
- Олексюк, О. М. (2011). Моделі змісту вищої мистецької освіти в контексті сучасних парадигмальних підходів. *Вища освіта України*, 4, 36–41 (Oleksiuk, O. M. (2011). Models of the content of higher art education in the context of modern paradigmatic approaches. *Higher education in Ukraine*, 4, 36–41).
- Падалка, Г. М. (2009). Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 7(12), 3–9 (Padalka, H. M. (2009). Art education: contemporary problems of development. *Scientific Journal of the NPU M. Dragomanov. Series 14: Theory and Methods of Art Education*, 7(12), 3–9).

SUMMARY

Filiak Roman. Content principles of arts education in Ukraine.

The article reveals the features of the content principles of art education in Ukraine. It is emphasized that the content of art education provides for various directions of artistic development of students and students. The significance characteristic of art education, a wide range of coverage of various branches of art, is revealed, which in turn creates favorable circumstances, makes it possible to implement polyparadigmatic approaches that provide for multidimensionality, interdisciplinary, readiness of future specialists to master and perform in the future a wide range of types of activity, synthesis of knowledge from various scientific fields. The acquired knowledge and skills are important for the formation of a holistic, polyartistic and multicultural image of the world in the minds of students. It is highlighted that the theoretical understanding of the natural nature of the relationship between education and culture, their isomorphic identity allows us to put forward an assumption about the prospects and productivity of using the culturological paradigm as a conceptual basis for the modernization of the content of higher art education. It is proven that the strategic goal of the content of art

education is personal uniqueness, as a concentrated expression of the human essence, that is, individuality, which realizes and practically realizes its professional and personal potential in various types and branches of socio-cultural and artistic practice.

It is emphasized that modern art education is an important component of the harmonious spiritual development of each individual, and its level is decisive for increasing the cultural potential of the entire society, which is why the issues of awareness of the substantive principles and priority trends of art education, enrichment of modern practices of transferring experience and preservation of cultural and artistic heritage remain relevant.

Key words: *art education, art schools, cultural and educational activities, primary art education, professional art schools, art education in Ukraine.*